

ANTON COSMA – STUDIU MONOGRAFIC

DOCTORAND: CONSTANTINESCU Paula – Mădălina (RAFFAI)

CONDUCĂTOR DE DOCTORAT: Prof. Univ. Dr. Alexandru CISTELECAN

Teza, cu titlul *Anton Cosma - Studiu monografic*, are scopul de a prezenta activitatea criticului și istoricului literar Anton Cosma. Aflăm din unele surse că era o fire mai puțin comunicativă pe plan social, însă profundă și fidelă literaturii românești, remarcându-se prin teorii literare neobișnuite. De asemenea, trebuie subliniat faptul că acest proces s-a desfășurat cu ajutorul, în special, al fiicei criticului, Ela Cosma, o fiică devotată și o admiratoare loială a antieroului¹ ei, tatăl. Detalii din culisele familiei, precum și materialele încă necunoscute publicului, au condus acest demers spre construirea unei noi piese de puzzle, care se poate adăuga la conștiința literară română. Anton Cosma reprezintă o figură esențială în descoperirea romanului românesc, multitudinea de scriitori abordați, pe care-i adună în câteva volume, contribuie la configurarea unei imagini complete de critic literar.

În realizarea demersului de cercetare lucrarea îndeplinește următoarele obiective: prezentarea și promovarea noilor materiale, evidențierea informațiilor încă necunoscute publicului, identificarea tuturor articolelor de la revista *Vatra* pentru o imagine completă și calitativă a criticului literar, analiza articolelor de revistă, interpretarea metodei critice a acestuia. Demersul științific a avut în vedere aplicarea unor metode de cercetare, cum ar fi: analiza, sinteza, interviul, comparația și investigația. În continuare vom remarca faptul că abordarea temei prezentei teze de doctorat urmărește comprehensiunea și explicarea operei critice, generalizarea și trecerea de la individual la general evidențiază într-o manieră calitativă caracteristică întregului portofoliu textual aparținând lui Cosma.

Construcția lucrării este realizată din patru capitole și subcapitole care au intenția de a ilustra activitatea lui Anton Cosma în literatura română în perioada postbelică. Primul capitol, *Oglindirea eului biografic*, concentrează informații din viața personală care se desfășoară pe fundalul carierei criticului. În această zonă avem ocazia să aflăm câteva noutăți legate de anumite

¹ Paula Constantinescu, *Interviu cu Ela Cosma despre Anton Cosma*, în revista „Vatra”, numărul 10-11 Târgu Mureș, 2022, p. 169.

materiale pe care nu le-a publicat niciodată, cum ar fi unele fișe în format dactilografiat ale volumelor de critică, variante ale acestora și volume postume aflate în curs de apariție. Totodată, au fost menționate aspecte legate de angajarea lui la revista literară *Vatra*, cum ar fi conținutul scrisorilor adresate lui Dan Culcer și Romulus Guga, și, tot aici, regăsim o prezentare a carierei sale de profesor până la angajarea acestuia la redacția revistei. Nici volumele publicate postum nu au fost omise, acestea au fost prezentate cum au luat naștere prin intermediul fiicei autorului. Strategia de cercetare utilizată în acest capitol a fost bazată pe identificarea situațiilor care au condus spre formarea perspectivei unice a lui Anton Cosma, însă obiectivele capitolului au fost de a identifica atât informații publice, cât și personale.

Contribuții critice în revista Vatra reprezintă capitolul cu o bibliografie numeroasă, alcătuită din toate articolele semnate de Anton Cosma la revista literară la care a activat vreme de douăzeci de ani. De la primul articol semnat în 1971, până la cel din 1991, acesta primește sarcina de a comenta literatura autohtonă din perspectiva unui istoric literar. În cazul capitolului secund este aplicată strategia de cercetare comparativă, care va fi utilizată în analiza articolelor, unde sunt urmărite elemente legate de perioadă, temă, concepte literare. De asemenea, structural capitolul se împarte în trei părți (*Ipostaze critice*, *Critica romanului*, *Critica genului S.F.*, *Critica poeziei*). De exemplu, în *Ipostaze critice* au fost adunate toate articolele care tratează corpul criticii literare, optica lui Cosma privind modul de aplicare a criticii literare, iar în unele găsim informații care configurează o imagine generală a criticului. Articolele destinate romanului românesc ocupă un spațiu major de-a lungul anilor la revista *Vatra*, ele pot fi considerate elemente de legătură cu elemente premergătoare volumelor de critică. Dezamăgirea lui Cosma cu privire la lipsa volumelor de istorie literară a romanului românesc postbelic surprinde astfel atitudinea neschimbată a criticului român, fiindcă însuși Paul Cernat afirmă într-un interviu (*România literară*) că absența unei imagini a literaturii de azi este din ce în ce mai evidentă. Vom identifica articole construite din șapte părți, cum ar fi *Romanul românesc de azi*, care ilustrează *triada scriitor - text - cititor* bazată pe ideile lui Lotman, iar profunzimea textului constituie ingredientul principal în formarea romanului contemporan. Preocupat și de poezie, Cosma va deschide revista în variantă nouă cu articolul intitulat *Nichita Stănescu și aventura modernă a elegiei*, iar câteva numere mai târziu să continue cu *George Coșbuc, precursor al lui Lucian Blaga* care se dovedește a fi un omagiu adus poeziei coșbuciene. Printre articolele literare le regăsim și pe cele

destinate s.f.-ului, mai ales că pentru satisfacția personală Cosma își va rezerva timp pentru a scrie proză fantastică, pe care o va păstra în intimitate.

Cea de-a treia parte a lucrării numită *Perspective ale criticii literare și istorice* ilustrează cele patru volume de critică literară împreună cu noile teorii privind romanul românesc. Cu optică diferită, volumele contribuie la imaginea stilului pe care Cosma îl adoptă în interpretarea romanului românesc. În funcție de ordinea publicării avem ocazia de a-l observa pe critic într-un proces de maturizare literară, care va însoți noutățile pe care el și le asumă în cercetări. Primul volum, *Romanul românesc și problematica omului contemporan* tratează teorii ale romanului ce au ca punct de pornire realismul și omul. *Anonimizarea și omnilateralitate* sunt idei fundamentale care îl urmăresc pe omul modern în romanele autohtone. La început Cosma susține că omul se află într-o fază a anonimatului, el este condus de istorie și de evenimente marcante, planul interior este pus astfel pe loc secund, apoi își face apariția omul ambiționat de idealuri, ca pe urmă să-l remarcăm pe omul nou preocupat de sine, care va trece printr-o criză existențială și va conștientiza că timpul îi oferă aspecte trecătoare, deci va uita de idealuri și va intra, din nou, în faza de anonimat. *Geneza romanului românesc* rămâne cu siguranță cartea cea mai discutată a criticului datorită teoriilor lansate. Cosma se gândește că ar fi bine să ofere o nouă imagine asupra provenienței romanului românesc, de exemplu, *Peregrinul transilvan* de Ion Codru Drăgușanu este cel care surprinde începuturile romanului românesc. De asemenea, atitudinea prezentă în volum a autorului se dovedește a fi patriotică, iar pentru acest fapt cel mai vocal dintre critici este chiar Nicolae Manolescu cel care îi va critica volumul.

Ambiționat de gândul că ar putea să-i strângă pe toți autorii postbelici la un loc, criticul își face curaj și în *Romanul românesc contemporan* volumele I și II menționează în jur de 500 de autori de romane, cărora le va atribui diferite tipuri de romane. Bineînțeles, problema de la care pleacă studiul volumelor sunt realismul și metarealismul și evoluția acestora în literatura postbelică română. Strategia adoptată de Cosma este aceeași, cea a clasificării ce ne promite un studiu vast în zona romanului autohton. Panorama celor două direcții este ilustrată prin intermediul evenimentelor de natură istorică și a felului în care acestea au influențat evoluția romanului românesc după cel De-al Doilea Război Mondial. Astfel, în primul volum urmărim trei fire istorice: *Momentul Dogmei, al Adevărului și al Romanului* menite să ofere tipuri de roman și noi romancieri, pe când cel de-al doilea volum publicat în variantă postumă are intenția de a-i aminti inclusiv pe scriitorii din zona diasporei.

În privința capitolului IV, lucrarea marchează o altă față neștiută a lui Anton Cosma, *Opera postumă* este un capitol destinat poeziilor, comediilor și dramelor, prozei fantastice, opere ce au fost păstrate fără a fi publicate. Motivul s-ar înțelege, mai ales că stilul utilizat seamănă cu literatura subversivă, iar ironia reprezintă o formă de exprimare recurentă. Autorul pare că are înclinații spre neomodernism, însă pe alocuri putem identifica și postmodernism.

În final, Anton Cosma a punctat toate aspectele romanului românesc, el rămâne un critic și istoric literar de valoare, care și-a îndeplinit visul de a schița romanul românesc de la starea primordială până în momentele critice, ca apoi să se îndrepte spre o atitudine modernă, metarealistă. Nu încapă îndoială că Anton Cosma a contribuit substanțial la evoluția culturii autohtone.